

“ลายศรีภูมิ” กับการกลายเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
ในช่วงทศวรรษ 2510 - ทศวรรษ 2560

“Sriphum Pattern” and Becoming a Local Identity Suvarnabhumi in
Roi Et Province During the 1967 - 2017 Decade

นวพล ภูสุข^{1*}, ธนกฤต ภูจันทา¹, สุรบถ ปะกิลำพัง¹ และ นราวิทย์ ดาวเรือง¹

Nawaphon Phoosuk^{1*}, Thanakit Puchanha¹, Surabot Pakilapang¹, and Narawit Daoruaeng¹

สาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม¹

Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University^{1*}

*Corresponding author, e-mail: timmie2811@gmail.com

วันที่รับบทความ: 11 มีนาคม 2567; วันแก้ไขบทความ: 18 เมษายน 2567; วันตอบรับบทความ: 21 เมษายน 2567

บทคัดย่อ

งานศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์ในการอธิบายประเด็นหลักที่สำคัญ 2 ประเด็น ได้แก่ การอธิบายถึงความ
เป็นมาของลายศรีภูมิอย่างมีพลวัต นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2510 - 2560 และการอธิบายให้เห็นปรากฏการณ์ที่ทำให้
ลายศรีภูมิเริ่มเป็นที่รู้จักและกลายเป็นอัตลักษณ์ของคนสุวรรณภูมิในมิติต่าง ๆ ผลจากการศึกษาพบว่า ลายศรีภูมินั้นมี
ต้นกำเนิดมาจากลวดลายที่ปรากฏบนโบราณสถานซึ่งเรียกว่า “กู” ในพื้นที่ของอำเภอสุวรรณภูมิและอำเภอเกษตรวิสัย
เช่น กูพระโกนา กูกาสิงห์ โดยมีพัฒนาการและสัมพันธ์กับประเพณีพิธีกรรมของคนอำเภอสุวรรณภูมิมาอย่างต่อเนื่อง
โดยเฉพาะบุญบังไฟ ปัจจุบันลายศรีภูมิถูกพัฒนาและต่อยอดในมิติต่าง ๆ ทั้งในประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต
การถ่ายทอดผ่านการเรียนการสอนในโรงเรียน กิจกรรมนันทนาการและการแต่งกาย ทำให้ “ลายศรีภูมิ” ได้
กลายเป็นอัตลักษณ์ของคนสุวรรณภูมิในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ลายศรีภูมิ อัตลักษณ์ อำเภอสุวรรณภูมิ

Abstract

The purposes of this study are to explain two important issues: explaining the dynamic history of the Sri Phum pattern; Since the decade 1967 - 2017 and explaining the phenomenon that made the Sri Phum pattern begin to be known and become the identity of Suvarnabhumi people in various dimensions. The results of the study found that the Sri Phum pattern originates from patterns that appeared on ancient sites called “Ku” in the area of Suvarnabhumi District and Kaset Wisai District, such as Ku Phra Kona and Ku Ka Sing, have developed and are related to the traditions and rituals of the people of Suvarnabhumi District continuously, especially Bun Bang Fai. Nowadays, the Sri Phum pattern has been developed and extended in various dimensions, both in traditions and

ceremonies related to the way of life. Transmission through teaching in schools' recreational activities and clothing have made the "Sri Phum Pattern" become the identity of Suvarnabhumi people today.

Keywords: Sri Phum Pattern, Identity, Suvarnabhumi District

บทนำ

เมืองสุวรรณภูมิ เดิมชื่อ "บ้านท่ง" หรือ "เมืองท่ง" ตั้งอยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ เมื่อ จุลศักราช 1075 (พ.ศ. 2256) สมัยเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร เป็นกษัตริย์ผู้ครองนครจำปาศักดิ์แต่งตั้งให้เจ้าแก้วมงคล หรือ เจ้าแก้วบุษุม หรือ จารย์แก้ว ลูกศิษย์ท่านพระครูโพนสะเม็ดพร้อมด้วยไพร่พล ประมาณ 3,000 คน ไปตั้งรักษาการอยู่บ้านท่ง จารย์แก้วนี้เป็น ราชันต์ดาของพระเจ้าชัยเชษฐาธิราชแห่งเวียงจันทน์ เป็นบุตรชายของเจ้านครน่าน มีบุตรคนหนึ่งชื่อเจ้าองค์หล่อ หนองคำ มีบุตรกับภรรยาใหม่อีก 2 คนเป็นชาวนครเวียงจันทน์ คือ ท้าวมีด แล้วท้าวทนต์ (เดิม วิภาคย์พจนกิจ, 2530 : 185) ใน พ.ศ. 2315 ได้ย้ายตัวเมืองจากบ้านท่ง เพราะดินอุกน้ำกัดเซาะ ไปตั้งเมืองที่ตำบลท้าวสารเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น เมืองสุวรรณภูมิ และมาขอขึ้นกับกรุงธนบุรี เพราะศูนย์กลางอำนาจของจำปาศักดิ์อ่อนแอลงเนื่องจากมีการชิงอำนาจระหว่างอุปฮาดกับกษัตริย์จำปาศักดิ์ (สุวิทย์ ธีรศาควัฒน์, 2557 : 33) หลังจากการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองเข้าสู่ระบบ "เทศาภิบาล" ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมืองสุวรรณภูมิถูกยุบลงเป็นอำเภอสุวรรณขึ้นตรงต่อจังหวัดร้อยเอ็ด

ปัจจุบันหากกล่าวถึงอำเภอสุวรรณภูมิมักถูกยึดโยงและเกี่ยวข้องกับอาณาบริเวณที่เรียกว่า "ทุ่งกุลาร้องไห้" ซึ่งเป็นทุ่งราบกว้างใหญ่ครอบคลุมปลายเขตแดน 5 จังหวัด อันประกอบไปด้วย จังหวัดมหาสารคามจังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดยโสธร ดังนั้นอำเภอสุวรรณภูมิเป็นอำเภอที่อยู่ปลายเขตแดนของจังหวัดร้อยเอ็ดและอยู่ในอาณาบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้นั้นเอง (ประศาสตร์ อุ๋นใจ, 2548 : 108) ประเพณีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนอำเภอสุวรรณภูมิคือ "บุญบั้งไฟ" โดยมีการจัดงานในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายนของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงก่อนการลงมือทำ เพื่อหวังผลแห่งน้ำฝนอันเป็นที่มาของความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหารที่หมายถึงอาหารการกินของมวลมนุษยชน ทั้งนี้ชาวอำเภอสุวรรณภูมิมิมีความเชื่อว่า มีอำนาจลับที่มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่นั้นคือผีसाงและเทวดา และมีความเชื่อว่าผีसाงและเทวดาสามารถบันดาลให้ฝนตกหรือฝนแล้งก็ได้ หากชาวบ้านชาวเมืองปฏิบัติไม่ถูกต้องตามจารีตประเพณี ดังนั้นบุญบั้งไฟจึงมีความสำคัญในวิถีชีวิตของผู้นับถือศาสนาอิสลามตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

หากกล่าวถึง "ลายศรีภูมิ" ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับชาวอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ในมิติของการตกแต่งขบวนแห่บั้งไฟในงานบุญบั้งไฟ ซึ่ง "ลายศรีภูมิ" เป็นลวดลายที่มีต้นกำเนิดมาจากลาย "ปิ้งกบ" หรือ "ตากบ" อนุমানได้ว่าเกี่ยวข้องกับการทำมาหากินของคนสุวรรณภูมิรวมทั้งเกี่ยวข้องกับการขอความอุดมสมบูรณ์ของน้ำฝน ทั้งนี้ในช่วงแรกชาวอำเภอสุวรรณภูมิ ได้มีการสร้างลวดลายขึ้นสำหรับใช้ในการเฝ้าบั้งไฟที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น ในด้านการใช้วัสดุ วิธีการสร้าง รูปทรงวิธีการเอ การใช้สีจากกระดาษเอ้บั้งไฟและประการสำคัญคือลวดลายที่ใช้เฝ้าบั้งไฟเป็นลายที่ช่างสกุลพื้นบ้านได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาด้วยการใช้กรรไกรตัดกระดาษ (อำคา แสงงาม, 2537 : 3, 51) นอกจากนี้ "ลายศรีภูมิ" ยังแสดงถึงลักษณะทางกลุ่มชาติพันธุ์อันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันตลอดจนกระบวนการทางสังคมก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติ ธรรมเนียมประเพณีของสังคม มีการปฏิบัติต่อกันมาและมีการพัฒนาจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนในสังคม (ธัญพัชร ศรีมารัตน์, 2558 : 8 - 10) ดังนั้นจากความสำคัญข้างต้น จึงทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาความเป็นมาของลายศรีภูมิที่มีพลวัต ซึ่งยังไม่มีการวิชาการ

ที่น่าเสนอไว้ ขณะเดียวกันผู้ศึกษายังมีการตั้งคำถามต่อไปอีกว่า ทำไมลายศรีภูมิจึงได้รับการยอมรับและกลายเป็นอัตลักษณ์ใหม่ของคนสุวรรณภูมิ ในช่วงหลังทศวรรษที่ 2540 เป็นต้นมา

พัฒนาการและความเป็นมาของ “ลายศรีภูมิ”

การทำความเข้าใจประวัติพัฒนาการของลายศรีภูมิ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ศึกษาต้องนำเสนอชุดความรู้ดังกล่าว เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ยุคแรก “ลายศรีภูมิ” ในบริบทของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ก่อนทศวรรษ 2510

อำเภอสุวรรณภูมิ เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เมืองแห่งนี้ตั้งอยู่ในทุ่งกุลาร้องไห้ อันเป็นแหล่งโบราณคดีที่ทรงคุณค่า ปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่มีการสัมผัสกับถลุงเหล็ก แหล่งเกลือที่สำคัญอยู่ที่บ่อพันขัน มาอย่างยาวนานนับ 2,500 ปีมาแล้ว (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2546 : 8) รวมไปถึงวัฒนธรรมเขมรที่ได้เข้ามาในพื้นที่แห่งนี้ ดังที่จะพบหลักฐานที่ปรากฏ เช่น กู่พระโกนา ตำบลสระคู อำเภอสุวรรณภูมิ หรือที่อยู่ในอำเภอใกล้เคียง กู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย ฯลฯ ต่อมากลุ่มคนลาวก็ได้มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐาน ดังพบหลักฐานบันทึกไว้ว่า

“...เมืองสุวรรณภูมิ เดิมชื่อ “บ้านท่ง” หรือ “เมืองท่ง” ตั้งอยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ เมื่อ จุลศักราช 1075 (พ.ศ.2256) สมัยเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร เป็นกษัตริย์ผู้ครองนครจำปาศักดิ์แต่งตั้งให้เจ้าแก้วมงคล หรือ เจ้าแก้วบุษมา หรือ จารย์แก้ว ลูกศิษย์ท่านพระครูโพนสะเม็ดพร้อมด้วยไพร่พล ประมาณ 3,000 คน ไปตั้งรักษาการอยู่บ้านท่ง จารย์แก้วนี้เป็น ราชนัดดาของพระเจ้าชัยเชษฐาธิราชแห่งเวียงจันทน์.....” (เดิม วิภาควิจยกิจ (2530 : 155 - 156)

อำเภอสุวรรณภูมิ จึงเป็นเมืองที่มีผู้คนอาศัยและอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ด้วยเหตุนี้แล้วจึงทำให้พื้นที่แห่งนี้มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก รวมไปถึงการสร้างลายศรีภูมิเพื่อประกอบในประเพณีบุญบั้งไฟถวายพญาแถน ลวดลายของลายศรีภูมินั้น อำคา งามแสง ได้ชี้ให้เห็นว่า ต้นกำเนิดลายนั้นมาจาก ลายพื้นฐาน 3 ลาย ได้แก่ ลายเส้นก้านขด ลายกลีบใบไม้และลายเรขาคณิตเป็นลายพื้นฐานเบื้องต้นในการเขียนมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ช่างสกุลพื้นบ้านชาวสุวรรณภูมิ ได้นำมาเป็นพื้นฐานในการสร้างเป็นลายเอื้องไฟจนมีขนบนิยมเฉพาะถิ่นในปัจจุบัน(อำคา งามแสง, 2537 : 146 - 149) และจากการสัมภาษณ์ เลียบ แจ่งสนาม (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2565) ช่างตัดลายเอื้องไฟ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับต้นกำเนิดลายศรีภูมิไว้ว่า

“...ต้นกำเนิดลายศรีภูมิได้แนวคิดมาจากลายไทย ลายบนปราสาทขอม โดยนำมาดัดแปลงและเพิ่มเติมให้ดูสวยงามและวิจิตรมากขึ้น...”

จากการศึกษาจะเห็นว่าลวดลายที่เกิดขึ้น ที่ก่อให้เกิดลายศรีภูมินั้นชาวบ้านต่างได้รับแนวคิดมาจากลายพื้นฐานที่ตนได้สัมผัสได้พบเห็น เช่นลายปราสาทขอม ที่นายเลียบได้กล่าวถึง ปราสาทที่พบในบริเวณใกล้เคียงที่อำเภอสุวรรณภูมิคือ กู่กาสิงห์ ซึ่งอาจตีความได้ว่ากู่กาสิงห์นั้นอาจจะเป็นที่มาของต้นกำเนิดลายของลายศรีภูมิก็อาจเป็นไปได้ ในส่วนของลายไทย นับเป็นวัฒนธรรมของชาติไทยซึ่งช่างได้ประดิษฐ์เขียนแฝงไว้ในสมุดและสร้างสรรค์ลงในผนังตู้พระธรรม เสาของพระอุโบสถ ศาลา ตลอดจนถึงอาคารสถานที่โดยทั่ว ๆ ไป โดยช่างเขียนพยายามใส่ความคิดให้มีลักษณะสำคัญต่อการใช้สอยได้อย่างลงตัวพร้อมกับใส่คติความเชื่อหรือสร้างสรรค์จินตนาการให้มีความวิจิตรงดงามมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสร้างผลงานออกมาให้ใ้มน้ำใจของผู้พบเห็นให้เกิดความรู้สึกรื่นชื่นทันที โดยการเพิ่มเติมส่วนประกอบให้มีความงดงาม ประณีตมากยิ่งขึ้น (บุญมา แฉ่งฉายา, 2545 : 45) จากทั้งลายปราสาทขอม หรือลายไทยนี้แล้วอาจจะเป็นต้นกำเนิดลายอย่างที่นายเลียบ แจ่งสนามได้กล่าวถึงในเบื้องต้น

ภาพที่ 1 ลวดลายบนปราสาททอง
ที่มา: ชันณรงค์ กุลวงศ์ (2561)

ยุคที่ 2 ลายศรีภูมิกับการกลายเป็น “ลายกระดาศอั้งไฟ” ทศวรรษที่ 2510 – 2540

การกล่าวถึง “ลายศรีภูมิ” ในเวลานี้มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับประเพณีบุญบั้งไฟ โดยที่ชาวอำเภอสวรรภูมินั้น คิดค้นการเอ็งไฟให้เกิดความสวยงามและเป็นที่สะดุดตาแก่ผู้มาเข้าร่วมงานบุญบั้งไฟก่อนที่จะจุดขึ้นไปบนท้องฟ้าเพื่อถวายพญาแถน เพื่อเป็นสัญญาณเตือนให้พญาแถนนั้นรับรู้ว่าจะเข้าสู่ช่วงฤดูทำนาและเพาะปลูกแล้ว ลายศรีภูมิในเวลานี้จึงเข้ามาสัมพันธ์กับประเพณีบุญบั้งไฟของชาวอำเภอสวรรภูมิอย่างแนบชิด โดยประเพณีบุญบั้งไฟในอดีตมีขบวนแห่บั้งไฟที่ใช้เกวียนลากบั้งไฟแห่รอบโบสถ์ที่วัดกลาง ในช่วง พ.ศ. 2514 ภายหลังได้มีการแห่ออกมายังถนนเพื่อโชว์ขบวนแห่บั้งไฟต่อสาธารณชน เพื่อให้ชาวอำเภอสวรรภูมิได้ชมขบวนแห่บั้งไฟและ “ลายศรีภูมิ” ตกแต่งบั้งไฟของแต่ละขบวน

งานประเพณีบุญบั้งไฟของชาวอำเภอสวรรภูมิ จะโดดเด่นด้านความสวยงามในการตกแต่งด้วยลายศรีภูมิและความพร้อมเพรียงกันของขบวนแห่ ที่เกิดจากพลังของชุมชนในการคิดค้นทำรำและฝึกซ้อมทำรำอย่างเข้มข้นทุกเพศทุกวัย นับตั้งวัยเด็กและหนุ่มสาวตลอดจนผู้สูงอายุ จะร่วมกันฝึกซ้อมทำรำเป็นเวลานับเดือนเพื่อรำประกอบขบวนแห่บั้งไฟ ดังนั้นความสำคัญของประเพณีบุญบั้งไฟของชาวอำเภอสวรรภูมิดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ด้านหนึ่งแสดงให้เห็นถึงพลังของความรักในชุมชนท้องถิ่นของตนและร่วมกันรักษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืน (สำนักงานเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ, ม.ป.ป.) ทว่าอีกด้านหนึ่งเป็นการนำเสนอการตกแต่งบั้งไฟด้วย “ลายศรีภูมิ” ให้ประจักษ์แก่สายตาของผู้คนที่มาร่วมงานบุญบั้งไฟประจำปีของชาวอำเภอสวรรภูมิ

ภายหลังมีการจัดประกวดการตัด “ลายศรีภูมิ” เพื่อประดับตกแต่งขบวนเอ็งไฟของแต่ละตำบลในอำเภอสวรรภูมิโดยมีการตั้งรางวัลสำหรับขบวนชนะเลิศเป็นเงินจำนวน 30,000 - 50,000 บาท (ขึ้นกับการตั้งงบประมาณ/ เงินรางวัลของแต่ละปี) ขบวนไหนชนะเลิศจะได้รับเกียรติให้นำบั้งไฟไปตั้งไว้บริเวณหน้าว่าการอำเภอเพื่อประกาศศักดิ์ให้ผู้คนที่และนอกอำเภอสวรรภูมิได้ประจักษ์แก่สายตาและนำมาซึ่งชื่อเสียงของตำบลที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ ทั้งนี้ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจึงอนุมานได้ว่าผู้บริหารและข้าราชการทุกภาคส่วนในอำเภอสวรรภูมิมีความพยายาม ที่จะสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้เกิดขึ้นและหากมีการกล่าวถึงอำเภอสวรรภูมิ ที่ผ่านมามีผู้คนรู้จักในนามพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้แล้วขณะนี้ก็จะนึกถึง “ลายศรีภูมิ” ที่เป็นอัตลักษณ์ของอำเภอสวรรภูมิควบคู่ไปด้วยอีกบริบทหนึ่ง

ภาพที่ 2 แม่พิมพ์ลายปักกบ
ที่มา: สายลมที่ผ่านมา (2555)

ภาพที่ 3 บั้งไฟลายศรีภูมิ
ที่มา: วิกีวานต์ (2548)

ลายศรีภูมิกับการกลายเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นอำเภอสุวรรณภูมิ ทศวรรษที่ 2540 – 2560

การสร้าง “ลายศรีภูมิ” ให้กลายเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นอำเภอสุวรรณภูมินับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2540 เป็นต้นมา โดยการส่งเสริมจากรัฐราชการและเอกชนในพื้นที่ ผ่านประเพณี กิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ทั้งในชุมชนและโรงเรียนดังรายละเอียดต่อไปนี้

ลายศรีภูมิกับประเพณีบุญบั้งไฟและการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โบราณคดี

ชุดข้อมูลของลายศรีภูมิกับประเพณีบุญบั้งไฟได้กล่าวไว้ข้างแล้วในประเด็น ลายศรีภูมิกับการกลายเป็น “ลายกระดาศอั้งไฟ” ทศวรรษที่ 2510 – 2540 โดยประเพณีบุญบั้งไฟที่จัดขึ้นทุกปีนั้น นอกจากการจัดเพื่อสืบทอดประเพณีอันดีงามและความสมัครสมานสามัคคีของคนในอำเภอสุวรรณภูมิแล้ว ยังจัดขึ้นเพื่ออนุรักษ์และสืบทอด “ลายศรีภูมิ” ให้คงอยู่ตลอดไป โดยเฉพาะการจัดประกวดการอั้งไฟ ขณะเดียวกันหน่วยงานของรัฐในอำเภอสุวรรณภูมิได้โปรโมทงานประเพณีบุญบั้งไฟ ผ่านสื่อออนไลน์ช่องทางต่าง ๆ เช่น Facebook, Website หน่วยงาน โดยเชิญชวนผู้คนจากทั่วประเทศให้มาเที่ยวชมการแห่บั้งไฟลายศรีภูมิที่เป็นเอกลักษณ์ โดยความร่วมมือจากทางเทศบาลตำบล

สุวรรณภูมิ เทศบาลเมืองร้อยเอ็ดและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นความมุ่งมั่นของหน่วยงานในพื้นที่ที่มีแนวนโยบายร่วมกันในการพัฒนาด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ที่นำไปสู่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ-สังคม ขณะเดียวกันการนำเรื่องราวในประวัติศาสตร์และโบราณคดีมาใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อรำลึกถึงรากเหง้าความเป็นมาของท้องถิ่นของตน จุดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวสุวรรณภูมิ คือ ประวัติศาสตร์พัฒนาการของเมือง โบราณคดีคูพระโกนาและคูกาสิงห์ที่ตั้งอยู่ใกล้เคียง (ปริญ รสจันทร์, 2565 : 1, 213 - 214)

ลายศรีภูมิกับการเรียนการสอนโรงเรียน

ลายศรีภูมินั้นได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนการสอนในโรงเรียนสุวรรณภูมิวิทยาลัย โดยได้สอดแทรกร่วมกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในการเรียนรู้เพื่อให้เด็ก ๆ ได้ต่อยอดและสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยทางโรงเรียนได้หาสื่อในเรื่องการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นและได้ให้คุณครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา จัดการเรียนรู้ในรายวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จึงได้ข้อสรุปว่าให้น้องๆ ได้รับความรู้เรื่อง “ลายศรีภูมิ” เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน ขณะเดียวกันในปี 2552 - 2553 มีการเชิญนายเลียบ แจ่มสนาม ประชาชนท้องถิ่นเข้ามาเป็นวิทยากรสอนตัดกระดาษลายศรีภูมิในรายวิชาชุมนุม เพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นของตนเอง และได้ลงมือปฏิบัติจริงในการตัดกระดาษลายศรีภูมิ (คณะคุณครูกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสังคม โรงเรียนสุวรรณภูมิวิทยาลัย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2565)

ภาพที่ 4 ห้องการเรียนรู้ลายศรีภูมิโรงเรียนสุวรรณภูมิวิทยาลัย

ที่มา: นวพล ภูสุข (2565ก)

ลายศรีภูมิกับการปรับเปลี่ยนสู่สายผ้าทออำเภอสุวรรณภูมิ

การสร้างอัตลักษณ์ลายศรีภูมิถูกยกระดับจากลายเอ้งไฟกลายเป็นลายผ้าทอ โดยคุณพ่อล้อม ปราสาร ช่างทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติบ้านหนองหัว อำเภอสุวรรณภูมิ ที่มีความชำนาญในการทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติมาตั้งแต่อายุ 18 ปี ได้เห็นคุณแม่वान ปราสาร ผู้เป็นมารดา ทอผ้าในช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว จึงเริ่มฝึกหัด ช่วยจับช่วยทอผ้าจนเกิดความชำนาญในทุก ๆ ด้านของการทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติต่อมาใน ปี พ.ศ. 2550 นายนริศ ไซยะธน นายอำเภอสุวรรณภูมิ ในห้วงเวลานั้น ได้ให้คุณพ่อล้อม ปราสาร ช่วยคิดค้นลายผ้าไหมที่สื่อให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของอำเภอสุวรรณภูมิ ดังนั้นพ่อล้อม ปราสาร ได้นำเอาลายศรีภูมิไฟ ลายข้าวหอมมะลิ ลายปราสาท (กุ) ลายหมี่ข้อ

ลายหมากจับ ลายคำเผ่า มามีตรวมเป็นลายหมีแล้วนำมาทอเป็นผ้าไหมที่เป็นลายอัตลักษณ์ประจำอำเภอสุวรรณภูมิ โดยตั้งชื่อผ้าไหมว่า “ผ้าไหมลายศรีภูมิ” (ล้อม ปราสาร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2565)

ภาพที่ 5 ผ้าไหมลายศรีภูมิ
ที่มา: นวพล ภูสุข (2565)

กิจกรรมโครงการอัตลักษณ์ศรีภูมิ ผ่านมุมมองประสบการณ์ร่วมผู้ทรงคุณวุฒิแห่งเมืองศรีภูมิ

การจัดประชุมระดมความคิดเห็นในการหาแนวทางที่จะทำให้ลายศรีภูมิกลายเป็นอัตลักษณ์ของอำเภอสุวรรณภูมิ นั้น นำโดย ทางเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ กลุ่มผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนผู้รู้ กลุ่มมูลนิธิเจ้าแก้วมงคล วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด และกลุ่มเครือข่ายทางสังคมต่าง ๆ เข้ามาระดมความคิดเห็นผ่าน ในการที่จะนำเอาลายเอี้ยงไฟลายศรีภูมิขึ้นเป็นมรดกภูมิปัญญาของอำเภอสุวรรณภูมิ กิจกรรมดังกล่าวจัดขึ้นในวันที่ 27 กรกฎาคม 2565 บทสรุปของกิจกรรมนี้กลุ่มมูลนิธิเจ้าแก้วมงคลให้การสนับสนุนเงินงบประมาณจำนวน 10,000 บาท เพื่อเป็นกองทุนเริ่มต้นในการผลักดันให้ลายศรีภูมิกลายเป็นอัตลักษณ์ของชาวอำเภอสุวรรณภูมิในมิติต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรม

ภาพที่ 6 การประชุมในโครงการอัตลักษณ์ศรีภูมิ ผ่านมุมมองประสบการณ์ร่วมผู้ทรงคุณวุฒิแห่งเมืองศรีภูมิ
ที่มา: ธนกฤต ภูจันทา (2565)

กิจกรรมโครงการ “ศรีภูมิรัน”

กิจกรรมโครงการศรีภูมิรันที่จัดขึ้นเนื่องในวาระพิเศษ 250 ปี นามเมือง “สุวรรณภูมิราชบุรินทร์” 309 ปี “เมืองศรีภูมิ” ที่ได้เชิญชวน ส่งเสริมสนับสนุนผู้ที่ชื่นชอบการออกกำลังกายและการวิ่ง เพื่อสร้างการรับรู้ และประชาสัมพันธ์ด้านเมืองประวัติศาสตร์ เมืองสุวรรณภูมิ บรรพชนคนร้อยเอ็ด โดย มูลนิธิเจ้าแก้วมงคล ร่วมกับชมรมเภสัชกรโรงพยาบาลชุมชน กระทรวงสาธารณสุข และชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรายได้หลังหักค่าใช้จ่าย เป็นกองทุนด้านการศึกษา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ของมูลนิธิเจ้าแก้วมงคล การพัฒนาศักยภาพผู้นำปกครองท้องถิ่นอำเภอสุวรรณภูมิ และพัฒนาบทบาทวิชาชีพเภสัชกรในโรงพยาบาลชุมชนต่อสาธารณะ พร้อมทั้งยังมีการออกแบบลายเสื้อในการวิ่งที่สื่อให้เห็นถึงการส่งเสริมให้ลายศรีภูมิกลายเป็นอัตลักษณ์ของอำเภอสุวรรณภูมิในอีกมิติหนึ่ง

ภาพที่ 7 กิจกรรมโครงการ ศรีภูมิรัน

ที่มา: อินโนสปรีนท์ (2565)

สรุป

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษา “ลายศรีภูมิ” ก็คือการกลายเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ในช่วงทศวรรษ 2510 - ทศวรรษ 2560 ทำให้ทราบถึงพัฒนาการของลายศรีภูมิที่มีพลวัตและมีจุดกำเนิดมาจากลวดลายของปราสาท/หรือคูในพื้นที่อำเภอสุวรรณภูมิและพื้นที่ใกล้เคียง โดยเฉพาะกู่พระโกนาและกู่กาสิงห์ นำมาสู่การประดิษฐ์คิดค้นลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ของผู้คนในอำเภอสุวรรณภูมิ ลักษณะของลายศรีภูมินั้นมีการพัฒนาต่อยอดเรื่อยมา ซึ่งจากงานศึกษาของ อำคา แสงงาม อธิบายไว้ว่า ลายศรีภูมิมาจากลาย 3 ลายที่ผสมผสานกัน ได้แก่ ลายเส้นก้านขด ลายกลีบใบไม้และลายเลขาคณิต ทั้งนี้ลายศรีภูมินั้นเป็นลายที่อยู่คู่กับผู้คนในอำเภอสุวรรณภูมินานแล้ว โดยเฉพาะลายศรีภูมิที่ปรากฏให้เห็นในงานบุญบั้งไฟที่มีการประดับประดาในการเอ้บั้งไฟเพื่อให้เกิดความสวยงาม ซึ่งมีการส่งเสริมของหน่วยงานราชการ และเอกชนในอำเภอสุวรรณภูมิ โดยมีการจัดประกวดการใช้ลายศรีภูมิเอ้บั้งไฟสวยงาม อย่างไรก็ตามลายศรีภูมิถูกส่งเสริมให้กลายเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นอัตลักษณ์ของคนสุวรรณภูมิในมิติต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา โดยเริ่มเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในลายเอ้บั้งไฟ ต่อมามีการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ลายศรีภูมิกลายเป็นอัตลักษณ์ของคนสุวรรณภูมิอย่างเป็นทางการและปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่ การจัดประกวดในงานประเพณีบุญบั้งไฟ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในห้องเรียนและชุมชนโดยมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้สอน การถ่ายทอด

ลายศรีภูมิให้เป็นลายผ้าไหม การจัดประชุมระดมความคิดเห็นการสร้างอัตลักษณ์ให้กับลายศรีภูมิให้กว้างขวางออกไป และประการสุดท้ายคือกิจกรรมนันทนาการผ่านการวิ่งเพื่อสุขภาพ ที่ผู้เข้าร่วมได้สวมชุดวิ่งที่สกรีนภาพลายศรีภูมิ จากปฏิบัติการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทำให้พบว่า คนสุวรรณภูมิมุ่งมีความพยายามที่จะสร้างอัตลักษณ์ของตนเองผ่านลายศรีภูมิ เพื่อสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนไม่ให้เลือนหายไปและสร้างสำนึกร่วมของความเป็นคนสุวรรณภูมิที่ต้องอาศัยและสมัครสมานสามัคคีกันตลอดไปดังคำกล่าวในตอนท้ายของกิจกรรมโครงการอัตลักษณ์ศรีภูมิ ผ่านมุมมองประสบการณ์ร่วมผู้ทรงคุณวุฒิแห่งเมืองศรีภูมิ ที่กล่าวไว้ว่า “ลายศรีภูมิต้องเป็นของคนสุวรรณภูมิ”

เอกสารอ้างอิง

- ชั้นณรงค์ กุลวงศ์. (2561). ศิลปะขอม ขอม ปราสาทขอม ภาคอีสาน [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2565, จาก <https://www.pinterest.com/pin/669769775810403473>.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2530). ประวัติศาสตร์อีสาน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธนกฤต ภูจินทา. (2565). การประชุมในโครงการอัตลักษณ์ศรีภูมิ ผ่านมุมมองประสบการณ์ร่วมผู้ทรงคุณวุฒิแห่งเมืองศรีภูมิ [ภาพถ่าย]. 27 กรกฎาคม 2565. ร้อยเอ็ด : เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ.
- ธัญพัชร ศรีมาร์ตัน. (2558). อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับกระบวนการกลายเป็นสินค้า : กรณีศึกษาโรงแรมปิงนคราบูติก โฮเทล แอนด์ สปา เชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อศิลปะและการออกแบบสื่อ. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นवल ภูสุข. (2565ก). ห้องการเรียนรู้ลายศรีภูมิโรงเรียนสุวรรณภูมิวิทยาลัย [ภาพถ่าย]. 14 พฤศจิกายน 2565. ร้อยเอ็ด : โรงเรียนสุวรรณภูมิวิทยาลัย.
- นवल ภูสุข. (2565ข). ผ้าไหมลายศรีภูมิ [ภาพถ่าย]. 14 พฤศจิกายน 2565. ร้อยเอ็ด : บ้านเลขที่ 119 หมู่ 14 ตำบลสระคู อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด.
- บุญมา แฉ่งฉายา. (2545). ศิลปะลายไทย. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น. 255 หน้า
- ประศาสตร์ อุ๋นใจ. (2548). พัฒนาการของเมืองสุวรรณภูมิ. วิทยานิพนธ์. การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปริญ รสจันทร์. (2565). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิตามทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว. วิทยานิพนธ์. ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิกิวนด์. (2548). บุญบั้งไฟ [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2565, จาก <https://www.wikiwand.com/th/บุญบั้งไฟ>.
- สายลมที่ผ่านมา. (2555). เส้นทางปราสาทหิน ถิ่นบั้งไฟ กู่กาสิงห์ : กูโพนเวจ สัมโบราณ เอ็นบีไฟ [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2565, จาก <https://www.oknation.net/post/detail/634f62c90526ab41af2a229d>.
- สำนักงานเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ. (ม.ป.ป.). “ลายศรีภูมิ” เอกลักษณ์บั้งไฟเมืองสุวรรณภูมิ. ร้อยเอ็ด : สำนักงานเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2546). ทุ่งกุลารักษาจักรเกลือ 2,500 ปีจากยุคแรกเริ่มล้ำหลังถึงยุคมั่งคั่งข้าวหอม. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์. (2557). ประวัติศาสตร์อีสาน 2322 - 2488. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อำคา แสงงาม. (2537). การเอ็งไฟของชาวสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. ปริญญานิพนธ์. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

อินโนสปรีนท์. (2565). **ศรีภูมิรัน 2021 : สุวรรณภูมิ นครแห่งช้างเผือก** [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2565, จาก <https://www.runlah.com/events/spr21>.

บุคลากรกรม

คณะคุณครูกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสังคมโรงเรียนสุวรรณภูมิวิทยาลัย (ผู้ให้สัมภาษณ์). นวพล ภูสุข, ชนกฤต ภูจันทา, สุรบถ ปะกิลำพัง (ผู้สัมภาษณ์). ที่ โรงเรียนสุวรรณภูมิวิทยาลัย ตำบลสระคู อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 45130. เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2565.

ล้อม ปราสาร, ประธานกลุ่มทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). นวพล ภูสุข, ชนกฤต ภูจันทา, สุรบถ ปะกิลำพัง (ผู้สัมภาษณ์). ที่ บ้านเลขที่ 119 หมู่ 14 ตำบลสระคู อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 45130. เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2565.

เลียบ แจ้งสนาม, อายุ 76 ปี (ผู้ให้สัมภาษณ์). นวพล ภูสุข, ชนกฤต ภูจันทา, สุรบถ ปะกิลำพัง (ผู้สัมภาษณ์). ที่ บ้านป่ายาง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด 45150. เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2565.